

култури и промотер филмске уметности, али и свог родног града, за нас, групу новинара.

Чкоњевић нас стога води кроз уличну галерију графита и мурала, увек отворену, и доводи до Римских терми, чије је откриће променило правац зграде у чијим су темељима пронађене. „Где год да се загребе, испоставиће се неки артефакт, јер се испод Чачка простире читав један антички град из првих векова нове ере“, објашњава Чкоњевић.

Град на Морави сетиће се и Соње Савић, кроз манифестацију *Соњин септембар*, али и представу „Соња“ Андраша Урбана, рађену у копродукцији Битеф театра из Београда и Градског позоришта Чачак. „То је прича о изгубљеним генерацијама и талентима, о томе како на овим просторима постојимо само до одређене границе, а онда се све самеле – у нешто“, како каже Урбан.

Овоме се млади инстинктивно опиру, па им ваља дати подстрек, а најбољи начин је (опет) музика. Тој врсти духовног израза посвећен је део програма под називом *На Морави*. То значи да ће рок концерти, ди-џеј сесије, али и наступи Симфонијског оркестра и хора РТС-а, као и виолинисте Ненада Радуловића, и Фестивал амбијенталне и етно музике, и Сабор фрулаша... бити изведени на бини поред реке. Коначно припитомљене.

На калдрми, а тачније – у Народном музеју, Градској библиотеци, Културном центру, у силосима, у СЦ Младост..., програм ће бити подједнако разнородан, обухватајући изложбе, представе, радионице, књижевне вечери... Почетак априла резервисан је за прославу ромске светице Бибијаке, уз звуке групе КАЛ, и Pretty loud, првог женског ромског бенда, као и кулинарско наслеђе овог народа.

Сегмент програма *На слободи* посвећен је слободарским темама и људима који су их изнели. Целина *На раскршћу* исходи из чињенице да су се у Чачку увек укрштали различити историјски и културни утицаји. „Из таквог тла потекли су велики људи, који су својим постојањем оставили трага у функционисању државе. Неки од њих и даље су присутни и физички, о чему говори програм *Чачански расадник*, правећи спону са називом целокупне једногодишње приредбе – *Чачанска родна*“, наводи Чкоњевић.

ДРАГАНА НИКОЛЕТИЋ

54 НИН/30/3/2023.

ВЕРА ВЛАЈИЋ, АНИМАТОРКА

Оловка је основ за све

Свака од карикатура у филму имала је своју драматургију и развој. Свака је била сцена за себе. Анимацијом смо их оживљавали и додавали им нове идеје, чак и онај садржај о којем карикатуриста није размишљао док је стварао. А све је цртано ручно, што је најтеже било, каже ауторка дугометражног филма „Авантуре карикатуре“

Популарни Мартовски фестивал, који ће ове године обележити јубиларно 70. издање до 2. априла, имаће једну ексклузивну премијеру. Наиме, у четвртак 30. марта у 19 сати у Дому омладине Београда биће приказан дугометражни анимирани филм *Авантуре карикатуре*, наше прослављене аниматорке Vere Влајић. Биће то прва премијера једног домаћег анимираног дугометражног филма, у готово 15 година, од филма *Едит и ја* Алексе Гајића.

Како већ сам наслов сугерише, Вера Влајић се бави богатом историјом карикатуре на овим просторима, значајним личностима који су чинили ту уметничку грану, али и њеним посебним местом на уметничкој сцени. За њу, ова тема је од старта била од националног значаја, али и увек добра прилика да се маркар горко насмејемо оним интерпретацијама нашег живота, какви су излазили из пера карикатуриста. „Филм *Авантуре карикатуре* изискивао је потпуно нови приступ и ликовни и анимацијски, али и бројним визуелним решењима“, прича Вера Влајић најављујући свој филм за наш лист. „С друге стране, кроз ту дугу и богату историју, још од Димитрија Аврамовића који је први направио часопис за карикатуристе који се звао *Шаливац* па све до почетка 21. века, можемо да сагледамо како се карикатура развијала кроз ликовне промене, који су пратили историјске догађаје. Карикатура је прошла тај пут на начин на који је и ликовна уметност пролазила, јер

НИН-у сам посветила посебну партију у филму: Вера Влајић

је свако ново време тражило нове изазове. Тако у филму имамо тај ликовни израз који је припадао крају 19. века, па све до данас, када карикатуристи увелико користе компјутере и графичке табле за рад. Али ја и даље мислим да је оловка основ за све.“

Цртежи у филму базирани су на оригиналима карикатура, које су Вера Влајић и Мирослав Ј. Јелић оживели класичном анимацијом. „Свака од тих карикатура имала је унутар себе своју драматургију и развој. Свака је била сцена за себе. Анимацијом смо их оживљавали и додавали им нове идеје, чак и онај садржај о коме карикатуриста није размишљао док је стварао. А све је цртано ручно, што је најтеже би-

ло. Ако рачунамо да за један минут имамо 24 сличице, замислите онда колико је то цртежа у 76 минута дугим филму.“

Тако су *Авантуре карикатуре* један хибридни филм, који заправо језиком анимације документује једну богату историјску баштину. Пажљиво хронолошки постављен, филм прати бројне стилове у карикатури, али уједно посебан акценат ставља на земље бивше Југославије, и нека од данас заборављених имена ове сцене. Вера Влајић се слаже с нашом тврђњом да данас карикатура полако изумире: „Мислим да је проблем пре свега у томе што штампани медији посустају, електронске платформе преузимају вођство, а на њима има мало места за карикатуру. С друге стране, млади неће да се баве карикатуром јер је то потцењен посао, бедно плаћен, а опет више ни немате где да објавите свој рад. Многе медије то више не занима. А највећа трагедија је што не постоји специјализовани часопис, попут *Ошишаног жежа*, који је био сведок и критичар друштва и времена. А то је судбина свих листова који се баве хумором, сатиром и афоризмом.“

Карикатура нестаје баш као и класични анимирани филм, цртан руком. Из те сродности две уметничке праксе, многи карикатуристи су се бавили анимираним филмом и обратно. Али у општем развоју технологија, нови програми преузимају примат. Но да ли је то једини разлог што је прошло готово 15 година између два домаћа дугометражна анимирана филма? „Проблем је и кадар“, каже Вера Влајић. „Многи моји ученици, којих је било преко 200, данас се баве анимацијом, али баве се комерцијалном анимацијом, јер је то лакше а и тржиште то од њих захтева. Скоро да више нема оних који се баве класичном анимацијом. Прво, ту новца нема, а друго то је најтежа дисциплина. Гледала сам како су многи, који су добили да раде дугометражне филмове, полако посустајали. И у свету је тако. Примат је преузела друга врста анимација, оних које су за децу, са небулозним причама, базираним на драматургији играних филмова. То су комерцијални филмови, који немају ничег уметничког у себи. Тако да и многи велики фестивали, попут Загреба или Анесија, имају годишње једва четири до пет дугометражних уметничких анимација.“

Нови живот: Из филма *Авантуре карикатуре*

Примећујемо у филму да је карикатуристички у Југославији било тако мало спрам познатих мушких имена српске сцене. „Изгледа да су то била мушка посла“, каже Вера Влајић кроз смех. „Питање је да ли бисмо знали за Бету Вукановић, Десу Глишић и Сунчицу Божиновску да нису биле тако упорне. Деса је радила и пре Другог светског рата, а затим наставила у *Јежу*, где је објављивала карикатуре београдских девојака које су ликом подсећале на Брижит Бардо. Касније је измислила Дару Нијагару и у стриповима о њој је пародирала ново модерно време, које је прихватало све без критеријума. Бета је с друге стране била сликарка, минхенски ђак. Она се рачуна као прва особа која је увела уметнички портрет као карикатуру у нашу уметност. Данас кад се погледају њене карикатуре, та ликовност потпада под класицизам који је у то време био застарео у ликовној уметности у односу на трендове који су се појављивали у сликарству, али је зато у карикатури био изузетно модеран. А Сунчица је прича за себе. Живела је у Велсу, одакле је поштом слала своје карикатуре за *Ошишани жеж*. Имала је диван, лаган цртеж и говорила је о мушко-женским односима, као и о односима у друштву.“

Посебно место у филму заузима НИН, који од почетка гаји карикатуру, а и данас има чак две сталне рубрике карикатура, уз мноштво других које осликавају текстове. „НИН-у сам посветила једну посебну партију у филму. Пре свега Југославу Влаховићу, који је био уредник карикатуре и провео свој

читав радни век као карикатуриста. Али нисам се бавила данашњим временом у НИН-у, јер је мене интересовало махом 20. век.“

А данашњи век доноси вероватно најбриткију оштрицу времена у коме живимо, о коме се често много конкретније сазна из карикатура но из текстова. Управо из тог разлога, ти преостали карикатуристи трпе забране и цензуре. Но за Веру Влајић тај угао приче био би потпуно нови филм, те се она у *Авантурама карикатуре* бави искључиво историјом карикатуре као феноменом. „На почетку филма рекла сам да су карикатуристи увек имали стрепњу од цензуре. И када је покретан часопис *Јеж* речено је да тема за карикатуру има много, али да много више има цензуре. Цензура је увек висила као мач изнад глава карикатуриста. Рецимо, у време социјализма, када су биле разне забране, за карикатуристе је то био период најслободнијег изражавања. Највећи број карикатура о Титу настао је заправо након његове смрти. А док је он био жив, „говорило“ се у шифрама. Јер увек је било начина да се неке ствари кажу не директно, кроз карикатуру, и увек је било оних који су умели да прочитају о чему се ту заправо ради.“

Уместо тога, Вера Влајић филм завршава коментаром на катастрофалну еколошку ситуацију, оживљавајући једну дивну карикатуру Боривоја Шајгинца, која јасно каже да ће и после свега остати неко ко ће на последњој санти леда одиграти свој плес.

ДРАГАН ЈОВИЋЕВИЋ

НИН/30/3/2023. 55